

Рекомендації стосовно заповнення облікових карток на елементи нематеріальної культурної спадщини для включення до Національного переліку елементів НКС України

Однією з передумов успіху подання облікової картки на елемент НКС для включення його до Національного переліку елементів НКС є відповідність між питаннями, які містяться у формі облікової картки, та інформацією, яка надається у якості відповіді на них. Як показала практика роботи з обліковими картками, продовжують траплятися випадки, коли автор облікової картки свідомо чи мимохіть нехтує поставленими питаннями (при цьому траплялися випадки, коли ці питання просто прибиралися з облікової картки). Виглядає, наче автор намагається пристосувати облікову картку під елемент, який він просуває, а не дати відповідь на питання, які йому задаються. Іноді трапляються випадки не уважного прочитання питань, і, як результат, надання неповної або й не відповідної інформації. Тому вважаю за необхідне розтлумачити зміст всіх питань, які містяться у обліковій картці.

Після затвердження Порядку ведення Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України (Наказ Міністерства культури України від 11 грудня 2017 року № 1319) змінилася форма облікової картки – вона стала простішою у порівнянні із попередньою формою, затвердженою наказом Міністра культури від 07.11.2014 №951. Тепер вона складається із 6 розділів (попередня форма мала 14 розділів). Єдиним її недоліком на даний момент є відсутність нумерації пунктів та підпунктів розділів, але він має бути усунутий найближчим часом. Для полегшення викладу даної рекомендації, мною умовно були пронумеровані всі питання облікової картки.

Отже, розпочинається облікова картка віконцем, в якому необхідно вказати назву елемента НКС, яка буде потім використовуватися у всіх офіційних документах стосовно цього елемента і під якою цей елемент відомий. Не обов'язково це має бути назва, яку вживають носії елемента – це може бути усталена у наукових працях назва (наприклад, «Бортництво»), або узагальнене формулювання, як то «Традиція Косівської мальованої кераміки». Може бути назва елемента, як її використовують носії, та розшифрування оригінальної назви, наприклад «Орнек – кримськотатарський орнамент та знання про нього». В назві елемента може бути присутня його географічна локалізація – на практиці це трапляється тоді, коли елемент має широке розповсюдження, але на даний момент просувається конкретною громадою.

Таким шляхом, наприклад, сформульована назва «Козацькі пісні Дніпропетровщини» (хоча абсолютно зрозумілим є те, що козацькі пісні виконуються у різних областях України) або «Технологія виконання вишивки «білим по білому» селища Решетилівка» (відомо, що вишивання білим по білому відоме не лише майстрам з Решетилівки). У будь-якому випадку, назва елемента повинна влаштовувати носіїв елемента.

Наступне вікно – інша назва елемента НКС – може відображати назву, яку використовують носії елемента НКС, зокрема, відображати діалектну назву та вимову (наприклад, «глядіти пчол» як інша назва елемента «Бортництво»), або демонструвати ширший контекст – наприклад, «гуцульська кераміка» як інша назва елемента «Традиція Косівської мальованої кераміки» (оскільки елемент раніше мав ширше розповсюдження і не був централізований у Косові).

Розділ 1 – Загальна характеристика елемента НКС – складається із багатьох пунктів.

Пункт 1 – ареал сучасного побутування елемента.

Треба завжди пам'ятати, що НКС побутує виключно у зв'язку із певними громадами і конкретними носіями. Ми можемо говорити про існування НКС, якщо ми точно знаємо, де і хто є його носієм. Тому неможливо подавати облікову картку на елемент без вказання конкретної географічної локації (локацій) побутування елемента. Відповідно, у 1-му пункті має бути відображена назва (назви) всіх населених пунктів, у яких даний елемент точно побутує і відомі його конкретні носії (які потім відображаються у відповідних пунктах 1-го розділу), що підтверджено зібраною при підготовці облікової картки інформацією. Ареал побутування не може бути вказаним узагальнено (на відміну від використання широкої географічної локації у назві елемента), наприклад, ціла область або район, без подальшої деталізації.

2-й пункт – ареал історичного побутування елемента.

Дуже часто буває, що нинішній ареал побутування елемента сильно звузився, натомість раніше – і це достеменно відомо із друкованих джерел або зібраної у попередні роки фольклорно-етнографічної інформації – охоплював набагато ширші території. Подання інформації про це тут може бути дуже корисним для спостереження за динамікою збереженості елемента, а також для можливих експедиційних досліджень у ті місцевості, де цей елемент раніше точно був, але інформація про нинішній стан побутування елемента на цих теренах відсутня.

Пункт 3 – носій (носії) елементу НКС.

Носій елементу НКС – це фізична особа. Хоч, звісно, вироби майстрів теж несуть в собі інформацію про те, як вони були зроблені, але у контексті Конвенції термін «носій НКС» застосовується виключно до людей, а не до предметів.

Як вже зазначалось вище, НКС не існує без її живих носіїв – виконавців, майстрів, знавців і т.д. Тому, що більш детально буде інформація про носіїв, із вказуванням ПБ, року народження, то легше у подальшому правильно планувати наступні дії з охорони того чи іншого елементу НКС.

Іноді носії об'єднані у групи, наприклад, фольклорні ансамблі, або у громадські організації чи їхні осередки. Майстри можуть бути об'єднані роботою у одній комерційній структурі. В таких випадках можуть бути вказані в якості носіїв, наприклад, «майстри, об'єднані у осередок», або ансамбль такий-то (з розшифруванням складу його членів/учасників у листі-згоді, з характеристикою віку його членів/учасників у відповідному пункті 1-го розділу). Але ні в якому випадку носієм НКС не може бути юридична особа – комерційна структура або громадська організація, а лише конкретні особи, які можуть бути її членами або працівниками.

Пункт 4 – галузь спадщини, яку представляє елемент нематеріальної культурної спадщини.

Цей пункт заповнюється у відповідності до визначених Конвенцією про охорону НКС 5 галузей, у яких проявляється НКС. Даний підпункт доповнено дефініцією «інше», але заявнику завжди треба пам'ятати, що при просуванні елементу до списків ЮНЕСКО, обов'язково має бути зазначена хоча б одна із галузей, запропонованих Конвенцією. Часто буває, що елемент стосується не однієї, а одразу декількох галузей НКС – в такому випадку відмічаються всі ці галузі (наприклад, «Бортництво» є знанням та практикою, пов'язаною із природою, але воно також зв'язане із традиційними ремеслами, оскільки бортниками виготовляється відповідний інвентар; має зв'язок із виконавськими мистецтвами, оскільки існують спеціальні колядки, які співаються саме бортникам). Але треба пам'ятати, що вказується прояв нематеріального елемента, а не матеріального об'єкта, створеного внаслідок використання елементу – наприклад, виготовлення гончарних виробів відноситься до традиційних ремесл та, наприклад, до знань та практик, пов'язаних з природою (знання властивостей глини, виготовлення природних фарб тощо), але не до святкувань, в яких використовується вже сам посуд.

Пункт 5 – стислий опис елемента.

В цьому пункті описується елемент НКС, який зазначено у назві облікової картки. Дуже поширеною помилкою, яка траплялася у багатьох облікових картках, що стосувалися традиційних ремесл, є те, що заявник починає описувати матеріальні об'єкти, створені внаслідок використання традиційних ремісничих навичок та знань. Описуючи елемент, треба пам'ятати, що ми описуємо нематеріальний елемент. Описуючи його, ми повинні описувати, як і в чому він проявляється, окреслити його риси та особливості, ролі учасників (наприклад, у стосунку до елемента «Традиція Косівської мальованої кераміки», розподіл роботи – одні роблять форми, а інші їх розписують), гендерні особливості (чи елемент може практикуватися обома статями чи тільки однією) та ін.

Найскладнішим завданням при підготовці облікової картки є правильне окреслення кордону елемента. Часто буває, що елемент, який пропонується, насправді є складовою більш широкого елемента. І у описі заявник повинен чітко триматися окреслених ним же самим у назві кордонів, або змінювати назву елемента, розширюючи його об'єм.

Конвенцією взагалі не визначено зміст і об'єм поняття «елемент НКС». Визначення терміну «елемент НКС», яке міститься у Порядку ведення Національного переліку елементів НКС, є його орієнтовним тлумаченням. Відсутністю визначення Конвенція дає дуже широке поле для трактувань розміру того явища, яке може бути окреслене як «елемент НКС». Елементи можуть мати багато рівнів, різні елементи можуть бути неспівмірними між собою, але головним критерієм, який впливає із ст.11 (b) Конвенції, є ідентифікація їх самими носіями в якості окремого елемента. Але треба мати на увазі – що більшим є об'єм елемента (охоплення різних явищ однією назвою елемента), то менше конкретизації буде в описі, що меншим є об'єм, то більше конкретизації і деталей, які можна описати. Наприклад, теоретично можна створити багатонаціональну номінацію на елемент «Весільний обряд людства», тому що ключові моменти, скоріше за все, будуть спільними. Але чи є в цьому сенс? Якщо ми хочемо продемонструвати багатство культурних проявів та виражень, то ми будемо прагнути розумної деталізації. Тому так само немає резону створювати облікову картку на елемент «Весільний обряд українців», тому що регіональні особливості, а, переважно, і локальні особливості є дуже яскравими. Наприклад, є специфічні весільні обряди всередині самого весілля, які можуть вважатися окремими елементами НКС (наприклад, обряд «трусити маковку» у с.Стольне Менського р-ну Чернігівської обл. і ряді сусідніх сіл). В

таких випадках, звісно, є сенс подавати ці окремі обряди як окремий елемент, а не включати їх у великий елемент «весільний обряд».

Інший приклад – обряд колядування поширений по всій Україні, а також у подібних формах у багатьох сусідніх народів. Але абсолютно недоцільно створювати багатонаціональну номінацію «Обряд колядування», чи, бодай, загальнонаціональну облікову картку про обряд колядування. Але, наприклад, на Гуцульщині є такий цікавий елемент НКС всередині обряду колядування, як колядки «на «Же» («жеканки»). Він має всі ознаки окремого елементу і чітко диференціюється носіями як окремий елемент (принаймні, за текстовою – кожний рядок такої колядки починається зі складу «Же» -, та гендерною ознаками – виконується лише чоловіками). Може бути інший підхід – подати комплексний елемент «Обряд колядування», але зосередитися на одному або декількох населених пунктах, де він має яскраві відмінності. Конвенція дає громадам ініціативу у цьому питанні, тому що ані органи влади, ані структурні підрозділи галузі культури не мають визначати, який саме елемент повинен подаватися до Національного переліку та Списків ЮНЕСКО. Якщо носії конкретного населеного пункту зацікавлені у просуванні саме свого елементу, навіть якщо він має набагато ширший ареал поширення, вони мають на це право. Наукове дослідження і правильне з точки зору науки окреслення явищ не сповідуються Конвенцією. Натомість однією із цілей Конвенції є «повага до НКС відповідних громад, груп та окремих осіб» та «підвищення обізнаності» (у англійському варіанті; у російському варіанті – «привернення уваги до...») про НКС на місцевому, національному та міжнародному рівнях (див. ст.1 Конвенції). Що різноманітніше буде виглядати НКС, то краще з точки зору Конвенції

В подальшому може бути застосовано об'єднання подібних елементів в один, який буде охоплювати декілька громад, в яких він практикується. Такий підхід міститься у Оперативному керівництві з виконання Конвенції (ст.16). Так само, Оперативним керівництвом передбачена можливість зміни назви елементу, навіть вже після включення до Списків ЮНЕСКО (ст.41).

Треба відмітити ще один момент – у випадку намагання створити облікову картку із широким географічним ареалом, це завжди вимагає сторонньої сторони, яка береться за координацію і написання облікової картки. Натомість, якби ініціатива про включення певного елементу йшла від сільської громади, така облікова картка хоч би і відображала лише сегмент елементу в даній місцевості, натомість могла би спровокувати інші територіальні громади до просування елементів своїх населених пунктів.

Конвенція і Порядок ведення Національного переліку дають можливість включати до Національного переліку елементи з однаковими назвами, але з

різних регіонів, не об'єднуючи їх. В Конвенції закладено територіально-адміністративний принцип охорони НКС (ст.11 (а)), а не етнічний. Україна, наприклад, не може подати номінацію на елемент, який практикують українці у іншій країні. Це повинна робити та держава, на території якої побутує елемент НКС. Так само протирічити Конвенції буде включення елемента, що практикується етнічними українцями на території іншої держави, до Національного переліку елементів НКС України.

Пункт 6 - Матеріальні предмети, пов'язані з елементом нематеріальної культурної спадщини.

Дуже часто елемент НКС для свого вираження потребує наявності матеріальних предметів, без яких елемент не може бути вираженим. Наприклад, музичний інструмент для виконавця-інструменталіста, глина та гончарне коло для гончара, голка, нитка, тканина для вишивальниці, писачок, віск, фарба, лампа (або свічка) та яйця для писанкарки, певне окреслене місце – наприклад, двір церкви для гаївок або кладовище для поминальних обрядів і т.д. і т.п. У цьому пункті необхідно вказати всі такі матеріальні предмети, об'єкти і місця.

Пункт 7 – стисле визначення стану життєздатності елемента нематеріальної культурної спадщини.

Цей пункт є надзвичайно важливим у структурі облікової картки, оскільки дає інформацію стосовно перспектив життєздатності елемента, і, відповідно, необхідності заходів з його охорони, суті і об'єму цих заходів.

Цей пункт складається із 5 підпунктів, кожен з яких повинен бути відповідно заповнений.

Підпункт 1 – вік носіїв елемента нематеріальної культурної спадщини та середній вік інших членів громади (групи), які цікавляться елементом (слухачів, глядачів, учасників обрядів, споживачів традиційних знань користувачів виробів народних промислів тощо).

Це питання складається із двох складових – віку носіїв елемента та віку людей, які, через свій інтерес до елемента, забезпечують зацікавленість носіїв у безперервному відтворенні елемента. Адже зрозуміло, що якщо, скажімо, виконавство традиційного музиканта виявляється незатребуваним в силу того, що на весіллі його витісняє електронна дискомузика, то і свої навички і вміння він невдовзі втратить. Або якщо вироби ремісника вже не мають свого споживача, то й його навички не будуть передані.

Вказуючи вік носіїв, треба мати завжди на увазі повноту та рівнозначність представлення елемента носіями різного віку. Тобто, якщо елемент практикують носії як старшого, так і молодшого віку, то це має означати, що

якість відтворення елемента у них є рівнозначною і зі смертю носіїв старшого віку якість відтворення елемента не постраждає. Якщо ж носії молодшого віку лише знаходяться у стадії навчання і не володіють в достатній мірі знаннями і навичками, щоби самостійно практикувати елемент, це має бути вказано у відповіді на питання підпункту.

Підпункт 2 – широта охоплення елементом нематеріальної культурної спадщини членів громади (кількість носіїв) та ареал поширення елемента нематеріальної культурної спадщини.

Звичайно, у більшості випадків елементом не володіють абсолютно всі члени громади: є такі елементи, які досить широко представлені в громаді – наприклад, навичками вишивання в карпатському регіоні володіють майже всі жінки, а є такі елементи, які мають дуже обмежене коло носіїв – наприклад, виготовлення музичних інструментів. З іншого боку, носіями елемента в одному селі можуть бути одиниці, але цей самий елемент практикує велика кількість людей у сусідньому населеному пункті. Ця інформація надзвичайно важлива для визначення перспектив функціонування елемента у майбутньому.

Підпункт 3 – способи передачі елемента нематеріальної культурної спадщини в громаді від покоління до покоління, опис цього процесу.

Відповідь на це питання повинна продемонструвати сучасні шляхи передачі, які можуть забезпечити збереження елемента, а не те, як цей елемент передавався у минулому. Відповідно, якщо шляхи передачі є порушеними або відсутня площадка, де носії старшого покоління можуть передавати свої вміння наступним поколінням – це повинно бути зазначено тут.

Підпункт 4 – загрози сучасному побутуванню елемента нематеріальної культурної спадщини або ризики, що можуть виникнути в майбутньому для побутування елемента (за наявності).

Поважний вік носіїв, втрата інтересу до елемента серед інших членів громади, відсутність площадки для передачі елемента наступним поколінням є прямими загрозами для його збереження у майбутньому. Іноді можна передбачити погіршення середовища для побутування елемента з непоганим станом життєздатності, що має бути зазначено, як ризики.

Підпункт 5 складається із двох питань: 1) необхідність вжиття заходів із забезпечення життєздатності елемента нематеріальної культурної спадщини на цей час та 2) опис заходів, необхідних для усунення існуючих загроз або уникнення майбутніх ризиків для збереження елемента нематеріальної культурної спадщини.

Якщо у попередньому питанні було вказано на наявність загроз для побутування елемента, то у цьому пункті ви повинні підтвердити, що необхідно здійснювати певні заходи для його збереження і вказуєте, які саме заходи, на

вашу думку, могли би покращити життєздатність елемента та захистити його від існуючих загроз. Так само, у випадку вказування ризиків для існування елемента у майбутньому, теж необхідно зазначити, які превентивні міри є доцільними в цьому ключі. Якщо загроз і ризиків немає, тоді у цьому пункті лише вказується інформація про відсутність необхідності вжиття заходів із забезпечення життєздатності елемента.

Підпункт 6 – подібні елементи нематеріальної культурної спадщини, які існують у сусідніх адміністративно-територіальних одиницях чи їх частинах (за наявності інформації).

Цей пункт заповнюється у випадку наявності такої інформації. Якщо подібний або такий самий елемент практикується у інших місцевостях, це не може стати перешкодою для ініціатора для просування елемента до Національного переліку, оскільки відсутність ініціативи іншої громади у просуванні свого такого самого елемента не повинно перешкоджати іншій, більш активній громаді. Подібна практика існує в ЮНЕСКО – коли країна висуває номінацію на якийсь елемент, який точно є у іншій країні, вона має право це робити без узгодження із іншою країною. В подальшому, якщо у тієї країни виникне ініціатива включити свій елемент до відповідного Списку ЮНЕСКО, вона може приєднатися до вже внесеного іншою країною елемента. Така ситуація спостерігається, зокрема, із елементами «Навруз» (Новий рік), «Соколине полювання», «Тонкий хліб».

Підпункт 7 – інформація щодо включення елемента нематеріальної культурної спадщини до місцевого переліку елементів нематеріальної культурної спадщини.

Згідно Порядку ведення Національного переліку елементів НКС, включення елемента до місцевого переліку не є необхідною передумовою для його просування до Національного переліку. Але така норма може з'явитися у майбутньому, коли у кожній області будуть створені і наповнені свої переліки елементів НКС і виникне необхідність градації елементів за значимістю, об'ємом, поширеністю і т.д. Зараз немає необхідності ставити додаткової перешкоди у вигляді необхідності внесення елемента до місцевого переліку, тому що стоїть завдання максимально швидкого наповнення Національного переліку елементів НКС, який, у порівнянні із іншими країнами, виглядає дуже кучо.

2-й розділ Облікової картки - Заходи з охорони елемента.

Цей розділ є більш широким оглядом всіх заходів, які відомі заявникові стосовно охорони елемента, який подається до Національного переліку (ніж окреслені у розділі 1) – як заходів, які проведено у минулому, так і заходів, які

планується проводити найближчим часом. Ці заходи не обов'язково повинні бути проведені заявником, або плануватися їм. Це можуть бути заходи органів влади, місцевих громад, громадських організацій, окремих осіб тощо. Заходи, проведення яких заплановано стосовно елемента (знову таки, тут можуть бути перелічені заходи, які планує здійснювати заявник, так і заходи інших сторін, дотичних до елемента), можуть співпадати із заходами, описаними у 1-му розділі, 7-му пункті, 5-му підпункті, 2-му питанні, а можуть бути меншими, ніж заходи, яких в принципі потребує збереження елемента (наприклад, в силу недостатності фінансових або людських ресурсів, неможливості передбачити заходи на довгу часову перспективу тощо). Відсутність проведених або запланованих заходів стосовно забезпечення життєздатності елемента ніяким чином не впливає на зменшення шансів елемента потрапити до Національного переліку, це не передбачено Порядком ведення Національного переліку.

Але треба мати на увазі, що ідея цього пункту викликана відповідним розділом номінаційного досьє на включення елемента НКС до Списків ЮНЕСКО (Репрезентативного та Термінової охорони). Для ініціаторів, які планують подальше просування свого елемента до цих списків, треба враховувати, що заповнення цього розділу є надзвичайно важливим і обов'язковим, маючи на увазі, що направляючи номінацію, подальшу відповідальність за долю елемента бере на себе держава. Також, у разі направлення облікової картки на елемент від імені структурного підрозділу виконавчої влади у галузі культури, логічним є вказання певних заходів, які планується здійснювати в стосунку до елемента.

Розділ 3 - Участь заінтересованих сторін у підготовці облікової картки.

Конвенція ЮНЕСКО закликає держави якомога ширше залучати до формування переліків і розробки заходів з охорони елемента відповідні громади, групи, громадські організації, які мають відношення до елемента, окремих осіб з числа його носіїв (ст.11b, 15). З одного боку, це може дати більшу кількість інформації про елемент і його контекст, а з другого – якнайширше залучення пов'язаних із елементом сторін буде сприяти формуванню почуття відповідальності за долю елемента, підвищенню обізнаності про елемент, може сприяти створенню ефективних заходів з охорони. Тому у цьому розділі має бути відображена співпраця і діяльність різних сторін у підготовці облікової картки (а не лише їхній перелік), як то – надання інформації, її збір, підготовка облікової картки, проведення фольклорно-етнографічних експедицій, робочих зустрічей з підготовки облікової картки тощо.

Розділ 4 – Згода носія (носіїв) елемента НКС на занесення елемента (у тексті облікової картки – «його») до Національного переліку елементів НКС України і спосіб отримання цієї згоди.

ЮНЕСКО сповідує принцип отримання згоди на всі дії стосовно елемента НКС від їх носія. Ця згода має бути вільною, попередньою та інформованою (Критерії для включення елементів НКС до Списків ЮНЕСКО / Оперативне керівництво з виконання Конвенції). Тобто, носій повинен бути в курсі будь-яких дій стосовно його елемента, без тиску погоджуватися на ці дії до їхнього вчинення і бути обізнаним стосовно суті цих дій. При просуванні елементів НКС України до Списків ЮНЕСКО наявність згоди носія (носіїв) елемента є обов'язковою і, зазвичай, надається у письмовій формі (хоча форма згоди, зафіксованої на аудіо та відео, не виключається).

При просуванні елемента до Списків ЮНЕСКО носій дає подвійну згоду – на включення елемента до того чи іншого списку та на оприлюднення інформації про елемент (тому що друге автоматично не впливає із першого).

Стосовно згоди на включення елемента НКС до Національного переліку, вимоги є більш демократичними. Згода може бути надана у будь-якій формі – письмовій, зафіксована на аудіо- чи відео- треку, але також передбачено, що згода може й не надаватися (наприклад, при просуванні дуже поширеного елемента, для якого не можливо отримати згоду від всіх його носіїв).

Питання, як отримати згоду носіїв дуже поширеного елемента, коли важко ідентифікувати всіх носіїв елемента, є досить дискусійним, рекомендацій стосовно цього від ЮНЕСКО ви не знайдете. Але у Репрезентативному списку нематеріальної культурної спадщини людства є декілька елементів, які були включені до цього списку без згоди і ідентифікації всіх носіїв – наприклад, елементи «Навруз», «Гастрономічна їжа Франції», «Середземноморська дієта (їжа)», «Тонкий хліб» та інші. Питання, хто у цих випадках надавав згоду на включення елемента до Репрезентативного списку і оприлюднення інформації про нього, може бути досліджено на сайті ЮНЕСКО, присвяченому НКС (<https://ich.unesco.org>).

Розділ 5 – Допоміжні матеріали, що презентують елемент НКС.

Для того, щоби Експертна рада могла прийняти зважене рішення стосовно рекомендацій щодо включення елемента НКС до Національного переліка, або його відхилення, важливу роль відіграють фото, аудіо та відеоматеріали про елемент. Вид матеріалів (фото, аудіо чи відео) залежить від елемента, що подається, обсяг визначається самостійно ініціатором подання, але не повинен перевищувати зазначених у облікової картці показників. Всі матеріали повинні

бути надані таким чином, щоби потім можна було їх оприлюднити – тобто, мають бути оригінальні файли, а не посилання на розміщення фото, аудіо чи відео у мережі Інтернет без можливості їхнього завантаження звідти. Наприклад, посилання на відео про елемент, розміщене у Youtube, може відноситися до «інше», але не може бути тим відеоматеріалом, який має бути доданим до облікової картки.

Всі допоміжні матеріали мають бути описані – що зображене і хто зображений на фото чи відео, хто представляє елемент на аудіозаписі, чи що саме відображає аудіозапис.

Дуже важливо пам'ятати, особливо, що стосується елементів НКС, які відносяться до традиційних ремесл, що допоміжні матеріали повинні демонструвати не виріб, а процес його творення, що і відображає застосування НКС – знань, вмінь, технологій - на практиці.

Розділ 6 – дані особи, яка підготувала облікову картку, та організації, яка подає облікову картку.

Згідно Порядку ведення Національного переліку, облікові картки подаються лише юридичними особами, але ініціатори подання не зобов'язані звертатися до місцевих органів державної влади з проханням надіслати їхню картку до Міністерства культури - юридична особа-ініціатор подання може це робити самостійно (принагідно варто нагадати, що облікові картки приймаються Міністерством культури у два часові проміжки – до 15 квітня та до 15 жовтня).

Особа, яка підготувала облікову картку, може не бути працівником організації, яка несе відповідальність за підготовку облікової картки. Передбачається, що організація, яка подала облікову картку, зберігає у себе всю документацію по елементу НКС, зібрану для підготовки облікової картки, і може бути залучена в подальшому до заходів з охорони елемента НКС.

Закликаю всіх потенційних ініціаторів подання облікових карток відповідально поставитися до їхньої підготовки та слідувати наданим рекомендаціям.